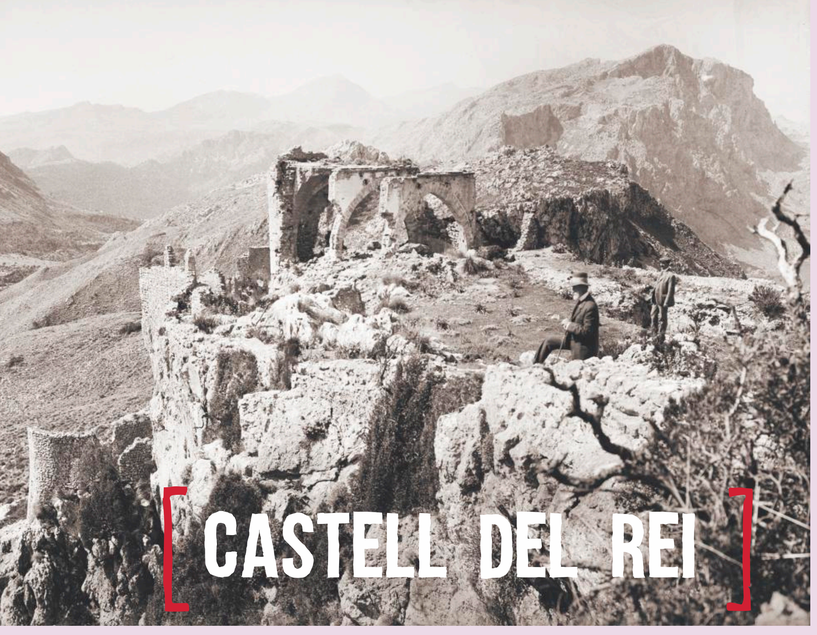

[CASTELL DEL REI]

Un home davant les restes del castell del Rei a Pollença (Mallorca). 1900.
Imatge: autor desconegut. Arxiu Fotogràfic Centre Excursionista de Catalunya.

De l'agre de la terra, (Palma, 1897)
L'obra del sacerdot i poeta mallorquí Miquel Costa i Llobera, basada en un equilibri entre el romanticisme característic de la Renaixença i un classicisme evident en l'estil, té sovint el paisatge mallorquí com a escenari, com és el cas d'aquesta poesia dedicada al castell del Rei de Pollença.

Aixeca el formidable Castell del Rei
corona de torrelles al firmament,
sobre sos murs de roca bastits per Déu.
Per llevant té a ses plantes un gran baixest,
que ocupen los contraris amb gran pertret.
Un esglaiós abisme guaita a ponent
on una mar blaveja que fons no té.

Com despulla terrible d'estrany vaixell
l'escull de la Galera pel nord s'estén:
més lluny s'adrecen costes i caps sobergs
terror de les onades i els mariners...

Cap a xaloc les serres de durs cairells
sols obrin a la vista qualque portell
per on plans i vilatges se van perdent.

Sols per àguiles propi tal lloc pareix,
i d'àguiles més nobles estatge n'és:
les àguiles qui viuen d'honor i fe.
Tals són los quatre joves que en los merlets
aguaiten, cap al siti mirant arreu,
mentres tot se desperta, quan defalleix
dins la glòria de l'auba l'últim estel.
Mes, què han vist aquells joves que los sorprèn?

Han vist que dels contraris rumbós aplec
cap amunt ja s'acosta sense recel,
portant blanca senyera que pau promet.
Entremig d'almogàvers de cos ferreny,
cavallers se destrien de ric arnès:
dos heralds acompanyen per portaveus,
i seguint-los darrera gentil donzell
l'escut de n'Erill porta, que resplendeix.

Miquel COSTA I LLOBERA (1854-1922)
«Castell del Rei» (fragment) **(1897)**

[ESGLÉSIA DE MONTMANY]

Església de Sant Pau de Montmany (Figaró-Montmany, el Vallès Oriental). 2011.
Imatge: fons particular d'Eva Bosch.

Aquell herbei tan espès i tan tossut, que privava de dar un pas entre l'església i la rectoria, ja jeia a feixos estimbats al fons de les torrenteres, deixant lliure el trànsit dels caminals. Aquells carreus caiguts de les parets, que a tot arreu entrebancaven i feien nosa, ja tornaven a hissar-se a dalt dels murs, sostenint l'empenta de les voltes. **Aquella pobra església, que se n'anava a trossos per moments, amb les lloses enfonsades, les parets plenes d'esberles i la coberta tot un esvoranc, s'alçava altre cop amassissada i ferma, resolta a esperar a peu dret l'envestida dels sigles que vinguessin.** Fins la rectoria, la rectoria, tan corcada, tornava a aixecar el cap tota alegroia; perquè, així que les obres de l'església varen estar llestes del tot, se va apariar un xic la casa de la manera que es va poguer. Com l'edifici era prou gran per a la poca gent que l'habitava, va acabar d'enderrocar-se el cantó més enrunat, i amb les desferres sobreres se va adobar la bandada del porxo, que encara s'aguantava poc o molt. I ¡quin goig de mirar va fer allavors la rectorieta nova, tan reblanca de parets, tan vermella de teulada, tan verda de porticons! ¡I aquell jardí que el rector havia fet plantar prop del caminal de l'hort, ben sembrat de violes dobles i de rosers de tot l'any!

(Raimon CASELLAS I DOU (1855-1910)
« L'església adobada» (fragment) **(1901)**

(*Els sots feréstecs*, Barcelona, 1901)
Els sots feréstecs es considera la primera novel·la modernista catalana; ambientada al poble de Montmany (actual municipi del Figaró-Montmany), el paisatge agrest, tant el natural com l'humà, que Casellas hi descriu es convertiren en un dels personatges principals de la novel·la.

[LA PEDRERA DEL MÈDOL]

Oh grans entranyes buides!, oh grans entranyes ertes,
per sempre dolorides de la maternitat,
acròpolis i temples i murs haveu donat;
mes ara sou exhaustes, i lasses, i desertes!

M'apar eixa columna que gèneres incertes,
en glòria de la vostra constant fecunditat
al capdavall posaren, de les fondals obertes,
una recança eterna qui encara pren comiat.

Mes dant-vos piadosa consolació, la vida
us besa amb una lenta carícia compadida,
i us mostra el mar, els aires i els dies resplendents.

I en vostre fons travessen murmuris de pregàries,
les heures invadeixen les vies solitàries,
tímidament s'eleven xiprers adolescents.

Josep CARNER (1884-1970)
«A les entranyes de la pedrera romana del Mèdol» **(1907)**

(*Segon llibre de sonets*, Barcelona, 1907)
Josep Carner i Puigoriol és el poeta més representatiu del Noucentisme, el corrent cultural i literari que propugnava el retorn a uns models idealitzats de classicisme i de mediterranisme, en què la petja romana al territori constitueix un dels principals referents.

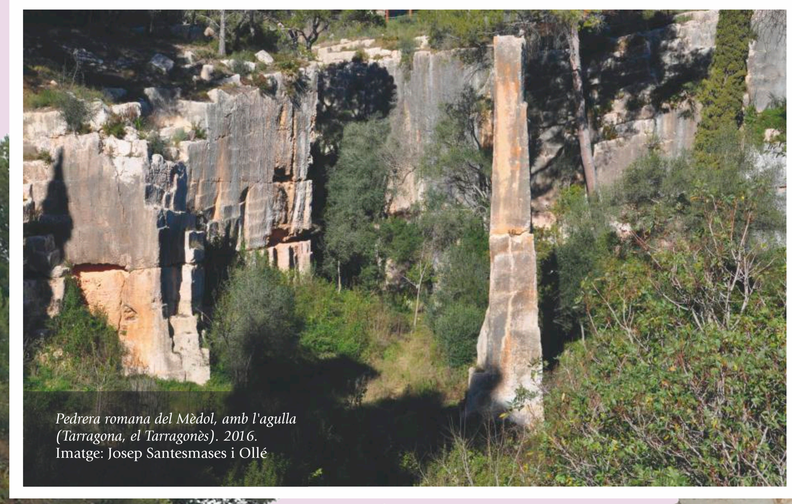

Pedrera romana del Mèdol, amb l'agulla (Tarragona, el Tarragonès). 2016.
Imatge: Josep Santesmases i Ollé

[SANT CARLES DE LA RÀPITA]

La ciutat es quedà com estava. S'havien aixecat els edificis més importants; els quarters, el palau del governador, les residències per al personal; edificis per a oficines; s'havia començat o estava per començar el de la Reial Duana, destinada al comerç d'Índies i allà, al capdamunt, aïllada entre els garrofers, s'aixecava l'Església Nova, com a prova de la importància que es concedia a la nova població. Al centre del poble, l'avinguda principal —Plaça de Carles III— segur que apareixia en la seva forma definitiva, gairebé acabada, àmplia i bellíssima, amb els seus edificis d'altes porxades, que recorden les de Versalles; tots sumptuosos, però elegants i de línies simples alhora, amb els seus palaus, la seva església, les seves fonts públiques, que no arribaren a funcionar, i els espais disposats per als seus jardins. **Tot quedà abandonat, de manera que es pogués dir que Sant Carles, abans de ser ciutat, fou ciutat en ruïnes. (...)**

Sant Carles de la Ràpita (el Montsià)
Vista dels porxos de la plaça de Carles III.1916.
Imatge: Josep Salvany i Blanch.
Fons Fotogràfic Salvany. Biblioteca de Catalunya

Els edificis eren ja en ruïnes, esfondrant-se. Es veien els enormes llençols dels murs, en els pisos, allargant al buit els braços dels arcs trencats. Es veien les façanes cobertes de relleus i de motius ornamentals, simètricament distribuïdes, però sense arrebossar; hi eren les fonts, que mai van arribar a brollar, i allò que haurien d'haver estat jardins magnífics, convertits ara en un roquisser.

Sebastià JUAN ARBÓ (1902-1984)
«Sant Carles de la Ràpita» (fragment) **(1961)**

(*Los hombres de la tierra y el mar,* Barcelona, 1961, 1971. *Els homes de la terra i el mar*, traducció al català de Joan Todó, Barcelona, 2015)
Sovint es considera que les novel·les de Sebastià Juan Arbó s'avancen a l'existencialisme de Camus i Sartre, en què el destí tràgic dels personatges es veu emfasitzat per la natura, encara per domesticar, de la zona del Delta de l'Ebre, marc geogràfic de bona part de la seva obra.

[CARTOIXA D' ESCALADEI]

A la dreta de la nau es drecen les parets que resten dels serveis del convent. Vidielles, vidalbes, heura i altres plantes arrapadisses s'enfilen pertot i clouen les voltes obertes. Per damunt dels murs clivellats treuen el cap unes grosses nogueres. A l'altra banda, les ruïnes són intransitables i desapareixen sota un tou d'esbarzers. Allí, en una de les capelles hi havia el Crist famós, que parlava al pare Joan Fort. El canceller May manà que l'enterressin al peu de la imatge i, pensant que la seva voluntat es manifestaria eternament, féu un llegat perquè una llàntia cremés nit i dia damunt de la seva tomba. Què resta avui de la voluntat del canceller May? **Vanitat en la vida; vanitat en la mort!**

Josep IGLÉSIES (1902-1986)
«Ruïnes» **(1957)**

(*Scala-dei: Aiguaforts de la vida monacal*, Barcelona, 1957)
El territori del Camp de Tarragona i el Priorat és el principal eix temàtic de l'obra, tant geogràfica i històrica com també literària, de Josep Iglésies, en la qual destaquen obres com ara *Les ciutats del món* o la dedicada a la cartoixa d'Escaladei, actualment en procés de recuperació.

Entrada principal de la cartoixa d'Escaladei (la Morera de Montsant, el Priorat).
Imatge: Josep Giribet. Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.